

van den Berg, F. & Bouweriks, E. (2012)

De trein van Boos naar Middel: een nieuw transportmiddel in oplossingsgerichte gesprekken

Amsterdam: Uitgeverij SWP (143 pp.)

Sylvie Carette

Frank van den Berg en Ernst Bouweriks zijn bevolgen mannen met heel wat ervaring in de psychiatrie en in de jeugdzorg in Nederland. In hun praktijkwerk kiezen beiden voor een competentiegerichte en oplossingsgerichte aanpak. Ze werken met moeilijke jongeren en hun gezinnen. In 2004 richtten ze het 'Training en Supportburo Pro Ago' op (www.proago.nl). Met dit bedrijf verzorgen ze trainingen, cursussen, teambegeleiding en supervisie vanuit een oplossingsgericht model. Hun motto is: 'Als iets werkt, doe er meer van en vertel het aan anderen' en dit passen ze met dit boek helemaal toe. Vanuit hun eigen ervaring creëerden ze modellen, onder andere voor gezinscoaching en voor de-escalatie bij agressie. Ook *De trein van Boos naar Middel* is zo ontstaan, van den Berg en Bouweriks gebruikten in hun oplossingsgericht werken met cliënten deze metafoer, die erg aansloeg. Ook in hun vormingsactiviteiten was hiervoor interesse. Dit boek is het resultaat van de vraag naar meer uitgebreide teksten rond werken met deze metafoer. Een heldere schrijfstijl met veel praktijkvoorbeelden maakt dit boek vlot leesbaar. De zelfrelativering en een gezonde portie humor maken de uitspraak van uitgeverij SWP 'Frank en Ernst houden erg van alles wat een beetje vreemd is' meer dan waar.

Jammer genoeg ogen zowel de titel als de kافت weinig uitnodigend. Eens deze barrière voorbij, komt de waarde van het boek tot zijn recht. De auteurs blijven trouw aan het oorspronkelijk oplossingsgerichte gedachtegoed van Steve De Shazer en Insoo Kim Berg¹. Ze gebruiken alle oplossingsgerichte ingrediënten, maar zijn erin geslaagd toch een nieuw gerecht te maken. De auteurs beschouwen de hulpverlening als een metaforische treinreis. Deze start met een negatieve probleempresentatie: het station Boos. Uiteindelijk reisdoel is het station Middel, het experimenteerstation waarin de cliënt zoekt naar actieve manieren (middelen) om iets met zijn probleem te doen. De tussenstations zijn Zorgen, Wensen en Doelen. In het station Zorgen kan de cliënt al een beetje naar de toekomst kijken, zij het nog in negatieve zin. In het station Wensen herformuleert de cliënt zijn Zorgen naar Wensen. Via vragen van de oplossingsgerichte hulpverlener kijkt de cliënt opnieuw naar de toekomst, nu in positieve zin. Hier nemen de auteurs ruim de tijd voor omdat er achter één zorg diverse wensen kunnen schuilgaan. Het station Doelen is een gekend station voor oplossingsgerichte hulpverleners en behoeft weinig uitleg. De wensen worden hier omgezet in concrete realistische doelen. In station Middel voegt de cliënt handelingen toe bij de woorden uit de vorige stations. De treinreis wekt misschien de suggestie dat de auteurs het proces van hulpverlening als een vast uitgelijnd traject zien. Niets is minder waar. Er zit een logische volgorde in het treintraject en tegelijkertijd kan de cliënt op elk moment even in de wissel staan, naar een vorig station terugrijden en zo verder.... Binnen het therapieproces kunnen zowel de cliënt als de therapeut wel eens de weg kwijt raken. Dankzij de metafoer van de treinreis kan de cliënt steeds checken waar hij is zodat het proces terug op de sporen kan gezet worden. De kracht van de metafoer is dat ze individueel verschil toelaat: zo kan het zijn dat de cliënt een station (of twee) terug moet of wat langer in een bepaald station blijft stilstaan. Het geeft houvast zonder de beperkingen van een vastgelegde 'methode'.

De eerste vier hoofdstukken overlopen op een verfrissende manier de basisprincipes van het oplossingsgericht werken, met verwijzingen naar het dagelijkse leven en uitspraken van autoriteiten op het gebied van oplossingsgericht

1 Helder beschreven in *De kracht van oplossingen: handwijzer voor oplossingsgerichte gesprekstherapie* van Peter de Jong en Insoo Kim Berg (2010).

werken. De sterkte van dit boek is dat het gegroeid is vanuit praktijkervaringen. Steeds krijg je te lezen wat er werkt en waarom het werkt. De tekst is doorspekt met praktijkverhalen en een uitnodiging aan de lezer om zelf eens stil te staan bij de verschillende stations. Door hun ervaringen durven de auteurs met een zekere vrijheid omgaan met bepaalde oplossingsgerichte principes. Binnen het oplossingsgericht werken wordt bijvoorbeeld zeer omzichtig omgegaan met het geven van adviezen omdat dit het geloof van de cliënt in zichzelf kan aantasten. De auteurs roepen op om dit af en toe tóch te doen. De moeilijke doelgroep waarmee ze werken heeft vaak een beperkte flexibiliteit in het denken waardoor het lastig is om nieuwe oplossingen te genereren.

Een ander opvallend accent is, ook ingegeven door de groep cliënten waarmee de auteurs werken, dat ruim de tijd wordt genomen om stil te staan in station Boos. Binnen het oplossingsgericht werken gaat men daar soms iets sneller over. Maar bij moeilijke jongeren is meestal zoveel boosheid aanwezig dat deze emotie voldoende ruimte en erkenning verdient vooraleer de treinreis verder te zetten.

Als verschillende partijen samenwerken spreekt men in de metafoor over het koppelen van treinen. Diverse partijen zijn het vaak eens over de wens en het doel, maar hebben een andere mening over de middelen om dit doel te bereiken. De auteurs pleiten om cliënten zo vroeg mogelijk in het treintraject te betrekken. In overleg met scholen worden ouders en leerling vaak geconsulteerd wanneer de doelen bepaald zijn er en er alleen nog kan nagedacht worden over middelen. Als ouders en leerling samen met de school vertrekken vanuit Boos en in station Zorgen hun zorgen uitspreken, dan krijg je een koppeling van treinen in een vroeg stadium. Gedeelde zorgen maken het opstellen van doelen en middelen veel krachtiger.

De auteurs besteden ook veel aandacht aan het afstemmen van de hulp op de vraag van de cliënt. Het begrip 'weerstand' wordt geschrapt uit het woordenboek omdat dit verwijst naar een eigenschap bij de cliënt. Ook bij de opdeling van Insoo Kim Berg² (klachttypisch, klanttypisch en bezoe-

2 *De praktijk van oplossingen. Gevalsbeschrijvingen uit de oplossingsgerichte gesprekstherapie* van Insoo Kim Berg en Yvonne Dolan (2002).

kertypisch) blijft de wijzende vinger vaak in de richting van de cliënt gaan. De treinreis zorgt ervoor dat de relatie centraal staat en de hulpverlener de juiste interventies in het juiste station doet. Het kan zijn dat de hulpverlener alleen is doorgereden naar een volgend station. In dat geval keert de hulpverlener terug naar het station waar ze wel nog samen waren. Het kan ook betekenen dat de cliënt nog niet is ingestapt en daar moet aan gewerkt worden. Dit is vaak zo bij gedwongen hulpverlening.

De cliënt heeft een eigen trein lopen met boosheid, zorgen, ... en tegelijkertijd heeft ook de hulpverlener een trein lopen met eigen of opgelegde zorgen, wensen en doelen. In Nederland noemen ze dit bemoeizorg. Dit woord beschrijft twee perspectieven: er wordt hulp aangeboden vanuit een bezorgdheid en de cliënt ervaart het als bemoeien. Bij deze evenwichtsoefening is het de kunst om (waarschijnlijk na even of lange tijd in Station Boosheid stilgestaan te hebben) op station Zorgen tot een gedeelde noemer te komen. Woorden creëren een gemeenschappelijke taal en dekken de zorgen van alle partijen. De echte hulpverlening begint vaak pas op station Wensen. Door de hoopvolle blik op de toekomst is de koppeling van beide treinen op dit station het sterkste. Als je al te enthousiast bent en onmiddellijk koppelt op station Middel ga je hulpmiddelen voorschotelen die hoogstwaarschijnlijk niet werkzaam zijn omdat ze niet opgebouwd werden vanuit gemeenschappelijke wensen en doelen. 'Ga langzaam' is bij gedwongen hulpverlening nog meer aan de orde dan in vrijwillige hulpverlening.

Het *nieuwe transportmiddel voor oplossingsgerichte gesprekken*, zoals de ondertitel luidt, is wel degelijk vernieuwend. Zelden is een metafoor doorheen een oplossingsgericht boek zo systematisch uitgewerkt. Voor de hulpverlener biedt het een houvast: eens je de treinreis hebt doorgelezen blijft het beeld hangen en pas je de metafoor als het ware vanzelf toe op de cliënten met wie je op dat moment werkt. De vele praktijkvoorbeelden dragen daartoe bij. Als je al oplossingsgericht werkt biedt dit boek een nieuw perspectief. En misschien spreekt deze beeldtaal ook probleemgerichte hulpverleners aan om het eens van een andere kant te bekijken.